

Kanarskyi Yu.V. The butterfly fauna (*Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea*) of Ukrainian Roztocze and alterations of its species composition

The results of long-year investigations on the butterfly fauna of Ukrainian Roztocze are given. There are 124 species occurred primarily. It is shown, that there were significant impoverishment (by 26 species) of species composition with decrease of the share of stenotopic and high-specialized species and reduction of the general ecology-biogeographical specifics of butterfly populations became during XX century.

Keywords: butterflies, species composition, fauna, Roztocze.

УДК 598.279.2

Здобувач А.О. Кийко – Львівський обласний дитячий еколого-натуралістичний центр

ХИЖІ ПТАХИ *FALCONIFORMES* ЗАПОВІДНИКА "РОЗТОЧЧЯ"

За останні 20 років діяльності заповідника на його території виявлено 23 види денних хижих птахів, серед яких 10 видів занесено до Червоної книги України, один вид до Червоного списку птахів Європи (*Milvus migrans*). У заповіднику регулярно гніздується 7 видів, а 6 видів є нерегулярно гніздовими. Також 6 видів трапляється під час перельотів і два види є виключно зимуючими. Всього на території заповідника зимує 7 видів хижих птахів. Статус шуліки рудого (*Milvus milvus* (L.)) вважають не визначеним, оскільки понад 20 років цього виду не було на території регіону Розточчя. Лише в останні роки у заповіднику зареєстровано окремі особини рудих шулік у гніздовий період.

Ключові слова: хижі птахи, популяції, рідкісні види, Червона книга України, Розточчя.

Природний заповідник "Розточчя" засновано у 1984 році на території Яворівського р-ну на Львівщині. Це виключно лісовий заповідник, площа якого займає 2084,5 га і належить до Середньоевропейської широколистяної біогеографічної зони, в межах якої сформовані природні широколистяні літньозелені ліси з незначним поширенням хвойних порід. Тут проходить межа природного поширення бука, явора та черешні, помітне домінування бука та, меншою мірою, дуба звичайного з дуже типовим і повсюдно поширеним грабом у другому ярусі. Граб у складі місцевих лісових формацій займає значну частку і істотно впливає на формування лісової рослинності нижніх ярусів. Навколо заповідника домінують лісисті території, а це, своєю чергою, має істотний вплив на формування орнітофауни. В екосистемах заповідника наявні вісім природних типів середовищ існування. Серед них домінують лісові – п'ять типів: соснові ліси (*Pineta sylvestris*), грабово-дубові (*Carpineto-Quercetum*), букові (*Fagetum sylvaticae*), дубові (*Querceto roboris*, *Querceto petraea*), вільхові ліси (*Alneneta glutinosae*). Серед інших типів природних середовищ незначні площі займають луки (*Poaeta varioherbosa*), торфові та інші болота, окремі водойми (ставки) та невеликі річки – Верещиця, Ставчанка, які є границею окремих лісових урочищ заповідника.

Територія заповідника розподілена на два лісництва (Ставчанське, Верещицьке), які своєю чергою розподілені на чотири урочища ("Ставки", "Горбки", "Верещиця", "Заливки"). Серед цих урочищ тільки "Заливки" є лісо-лучним із заплавою річки Верещиці, багатими чагарниковими та очеретяними заростями, а інші урочища заповідника – виключно лісові. Польові дослідження

проводили у різні сезони, як гніздовий, так і в період міграцій та зимівлі хижих птахів. Обліки чисельності та оцінювання біотопічного розподілу видів виконували згідно із загально визнаними методиками [6, 9]. Класифікація природоохоронного статусу та поширення видів у ареалі дотримані згідно з міжнародними стандартами [9, 10]. Сучасні наявні матеріали про особливості поширення та динаміки чисельності хижих птахів проаналізовано з наявною фауністичною науковою літературою минулого століття [4, 5, 7, 8].

За останні 20 років діяльності заповідника на його території виявлено 23 види денних хижих птахів, серед яких 10 видів занесено до Червоної книги України, один вид – до Червоного списку птахів Європи (*Milvus migrans*) (табл.). У заповіднику регулярно гніздується 7 видів, а 6 видів є нерегулярно гніздовими, також 6 видів трапляється під час перельотів і два види є виключно зимуючими. Всього на території заповідника зимує 7 видів хижих птахів. Статус шуліки рудого (*Milvus milvus* (L.)) ще вважаємо не визначеним, оскільки понад 20 років цей вид був відсутній на території регіону Розточчя [1-5, 8] і тільки в останні роки почали реєструватись окремі особини в гніздовий період.

Табл. Статус хижих птахів на території заповідника протягом 1985-2008 рр.

Види	Список IUCN (Європа)	Червона книга України	SPEC категорія	Регіональ-но рідкісні	Статус
<i>Pandion haliaeetus</i>	-	3	3	-	ПР
<i>Pernis apivorus</i>	-	-	-	+	РГ
<i>Milvus milvus</i>	-	1	2	-	З
<i>Milvus migrans</i>	+	-	3	+	НРГ
<i>Circus aeruginosus</i>	-	-	-	-	РГ
<i>Circus cyaneus</i>	-	1	3	-	ПР
<i>Circus pygargus</i>	-	-	-	+	НРГ
<i>Accipiter gentilis</i>	-	-	-	+	РГ, ЗМ
<i>Accipiter nisus</i>	-	-	-	-	РГ, ЗМ
<i>Buteo buteo</i>	-	-	-	-	РГ, ЗМ
<i>Buteo lagopus</i>	-	-	-	-	ЗМ
<i>Circus gallicus</i>	-	3	3	-	НРГ
<i>Hieraaetus pennatus</i>	-	1	3	-	НРГ
<i>Aquila chrysaetos</i>	-	3	3	-	ПР
<i>Aquila pomarina</i>	-	3	2	-	НРГ
<i>Haliaeetus albicilla</i>	-	2	1	-	РГ, ЗМ
<i>Falco rusticolus</i>	-	-	3	-	З
<i>Falco cherrug</i>	-	3	1	-	ПР
<i>Falco peregrinus</i>	-	2	-	-	ПР, ЗМ
<i>Falco subbuteo</i>	-	-	-	+	РГ
<i>Falco vespertinus</i>	-	-	3	+	ПР
<i>Falco tinnunculus</i>	-	-	3	+	НРГ
<i>Falco columbarius</i>	-	-	-	-	ЗМ

Примітка: РГ – регулярно гніздовий, НРГ – нерегулярно гніздовий, ЗМ – зимуючий, ПР – пролітний, З – залітний.

У табл. представлено перелік всіх виявлених видів хижих птахів у заповіднику, а також вказано їх природоохоронний статус за категоріями щодо

національної Червоної книги, приналежність до переліку регіонально рідкісних видів (такі, що є відносно рідкісними на території Львівської обл.). Нижче наведено коротку характеристику перебування хижих птахів у заповіднику.

Скопа (*Pandion haliaetus* (L.)) залишається тільки мігруючим видом, хоча умови для її гніздування є порівняно сприятливими. Весняна міграція проходить малопомітно, переважно в кінці березня і у квітні, а осіння міграція в окремі роки досить помітна. На Янівському ставі (площа 207 га), що межує з кордонами заповідника у серпні – першій половині вересня протягом одного дня іноді реєструється 2–3 особини одночасно.

Осоїд (*Pernis apivorus* (L.)) у заповіднику нечисленний, але гніздується регулярно – 1-2 пари. Шуліка чорний (*M. migrans* (Boddaert)). Протягом останніх 20 років відбувся стрімкий спад чисельності, зараз нерегулярно гніздується лише одна пара. Шуліка рудий (*Milvus milvus* (L.)) на гніздуванні у заповіднику зник і за останні 50 років виявлено тільки один раз.

Лунь польовий (*Circus cyaneus* (L.)). На території заповідника є типовим мігруючим видом, чисельність якого змінюється з року в рік. Зазвичай, весняна міграція незначна, окремі особини реєструються на відкритих площах в межах заповідника протягом другої половини березня і у квітні. Осіння міграція більш інтенсивна і пік прольоту переважно припадає на кінець жовтня – першу декаду листопада. Але 2002 р. осінній проліт відбувся в більш стислі терміни і на цілу декаду раніше. Під час міграції реєструються окремі особини, іноді по 2-3 птахи разом. Загалом восени через заповідник пролітає близько 20-60 особин. Окремі самці можуть траплятись і взимку, але зимівлі дуже рідкісні, нерегулярні.

В урочищі "Заливки" нерегулярно гніздуються лунь лучний (*C. pygargus* (L.)) (одна пара) та лунь очеретяний (*C. aeruginosus* (L.)) – 1-2 пари регулярно. Яструб великий (*Accipiter gentilis* (L.)) та яструб малий (*A. nisus* (L.)) гніздуються регулярно, але загальна чисельність постійно змінюється у межах 2-3 пар у яструба великого та 4-6 пар у малого яструба. Канюк звичайний (*Buteo buteo* L.) регулярно гніздується – 3-4 пари.

Змієїд (*Circaetus gallicus* (Gm.)) зрідка реєструється біля берегів р. Верещиці та Янівського ставу під час добування корму, як в час весняної чи осінньої міграції, так і в час гніздування, але знахідок гнізд останнім часом немає. Орел-карлик (*Hieraaetus pennatus* (Gm.)) виявлений у кінці квітня 2003 р. на межі лісу та урочища "Заливки", але доказів гніздування немає.

Підорлик малий (*Aquila pomarina* C.L. Brehm) реєструється переважно під час весняних та осінніх міграцій, але 1-2 пари періодично гніздуються на території заповідника або біля його кордонів. Сприятливим місцем регулярного добування корму є заплавні луки урочища "Заливки". Беркут (*A. chrysaetos* L.) зареєстрований тільки під час осінньої міграції, яка переважно проходить у кінці жовтня – листопаді. Спостерігаються поодинокі особини, які практично не затримуються на території заповідника.

Орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla* (L.)) продовжує успішно гніздуватись на території заповідника в урочищі "Ставки". По долині р. Верещиці і

особливо на Янівському ставі під час перельоту та на зимівлі затримуються 2-3 дорослих птахи, іноді і молоді особини [2-3].

Серед соколів у заповіднику регулярно гніздується тільки підсоколик великий (*Falco subbuteo* (L.)) (1-2 пари), а боривітер звичайний (*F. tinnunculus* (L.)) має сприятливі умови для гніздування лише в урочищі "Заливки", але тут нерегулярно може гніздуватись не більше одної пари. Інші соколи реєструються в час міграцій або навіть у зимовий період (сапсан (*Falco peregrinus* Tunst.)). Кречет (*F. rusticolus* L.) протягом 20 років зареєстрований тільки двічі, а балобана (*F. cherrug* J.E. Gray) та кібчика (*F. vespertinus* L.) в час міграції реєструють відносно регулярно. Підсоколик малий (*F. columbarius* (L.)) так само як і зимняк (*B. lagopus* (Pontopp.)), на території заповідника трапляються тільки в час міграції (березень, листопад) та на зимівлі.

Література

1. Гузій А.І. Фауна і населення хребетних Західного регіону України. – Т. 1. Розточчя / А.І. Гузій. – К. : Вид-во "Либідь", 1997. – 148 с.
2. Гузій А.І. Рідкісні види птахів заповідника "Розточчя" і прилеглих територій / А.І. Гузій, А.А. Бокотей // Науковий вісник УкрДЛТУ : зб. наук.-техн. праць. – Львів : Вид-во УкрДЛТУ. – 1995. – Вип. 4. – С. 175-184.
3. Кийко А.О. Червонокнижні види хребетних тварин у заповідних екосистемах Волинського Полісся та Розточчя / А.О. Кийко // Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку : матер. наук. конф., смт. Шацьк 16-18.09.2005 р. / А.О. Кийко, Л.І. Горбань, В.І. Матейчик. – Львів, 2005. – С. 41-43.
4. Татаринів К.А. Фауна Хребетних Заходу України / К.А. Татаринів. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1973. – 256 с.
5. Страутман Ф.Й. Птицы западных областей УССР / Ф.И. Страутман. – Львов : Изд-во Львов. ун-та. 1963. – Т. 1. – 203 с.
6. Bibby C.J. Bird Census Techniques / C.J. Bibby, N.D. Burgess, D.A. Hill. Academic Press. – London, 1992. – 257 p.
7. Godyn Z. Rzadkie gatunki ptakow z rzędu Falconiformes obserwowane w latach 1920-1937 w południowo-wschodniej Polsce / A. Godyn. Acta Orn., 2, 8: – Warszawa, 1938. – 133-144.
8. Gorban I. Current data on Status of Eagles in the West Ukraine. USSR / I. Gorban. World Working Group on birds of prey of the International Council for bird Preservation. – Berlin, 1985. – P. 28-29.
9. Hagemajjer W.J.M. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance / W.J.M. Hagemajjer, M.J. Blair. Poyser. – London, 1997. – 903 p.
10. Tucker G.M. Birds in Europe: their conservation status / G.M. Tucker, M.F. Heath. Bird Life Conservation Series. – Cambridge, 1994. – № 3. – 600 p.

Кийко А.А. Хищные птицы *Falconiiformes* заповедника "Расточье"

На протяжении 20 лет полевых исследований на территории заповедника зарегистрированы 23 вида дневных хищных видов птиц. Среди них – 10 видов включены в Красную книгу Украины и один вид – в Красный список птиц Европы (черный коршун *Milvus migrans*).

Регулярно в заповеднике гнездится 7 видов, а 6 видов хищных птиц гнездятся нерегулярно. Другие 6 видов встречаются во время миграций, а два вида – исключительно зимующие. Всего в зимний период в заповеднике встречается 7 видов хищных птиц. Неопределенным остается статус красного коршуна (*Milvus milvus* (L.)), который считался исчезнувшим и на протяжении последних 20 лет в заповеднике не встречался. Только в последние годы на территории заповедника в гнездовой период наблюдались отдельные особи красного коршуна.

Ключевые слова: хищные птицы, популяции, редкие виды, Красная книга Украины, Расточье.

Kyjko A.A. Bird of prey *Falconiiformes* in "Roztochia" Reserve

Over the past 20 years of reserve activity 23 species of diurnal raptor birds were found on its territory. Among them 10 are included to Red Book of Ukraine. One species is included to European bird Red List (*Milvus migrans*). Seven species regularly breeds in reserve, and 6 species breeds irregularly. Also 6 species occurs during migration, and 2 species are exclusively wintering. Totally 7 species of raptors winters in reserve. Red Kite (*Milvus milvus* L.) status is unspecified, because for more than 20 years this species was absent on territory of "Roztochia" reserve. Only in recent years separate individuals of Red Kite were observed in reserve during breeding season.

Keywords: bird of prey, populations, rare species, Red Book of Ukraine, Roztochia.

УДК 595.42 (477.83)

Наук. співроб. В.В. Меламуд, канд. біол. наук –
ДПМ НАН України

**КАТАЛОГ НИЖЧИХ ПАНЦИРНИХ КЛІЩІВ (*ACARI*:
ACARIFORMES, *ORIBATIDA*, *MACROPYLINA*) ЗАПОВІДНИКА
"РОЗТОЧЧЯ" І ЙОГО ОКОЛИЦЬ**

Усі дослідження фауни завершуються складанням зведених видових списків або каталогами певних територій. Збір орібатид у заповіднику "Розточчя" та прилеглих територій здійснювали у другій половині 1980-х років, це лісовий екопрофіль Пясецького та лучно-болотне урочище Заливки. Подано зафіксовані види панцирних кліщів з групи нижчих орібатид на території заповідника та його околиць у вигляді скороченого за інформацією (поширення, трапляння й ін.) каталогу. Каталог нижчих панцирних кліщів (*Acari*: *Acariformes*, *Oribatida*, *Macropylina*) заповідника "Розточчя" і його околиць охоплює 47 видів, які належать до 19 родів 11 родин. Найбільшими у видовому амспекті є родина *Brachychthoniidae* – 11 видів та *Phthiracaridae* – 10. Інші родини представлені від 5 до 1 виду.

Ключові слова: *Acariformes*, *Oribatida*, *Macropylina*, вид, синонім, ареал, поширення.

Вступ. Невеликі за величиною найчастіше до 1 мм, вільноживучі панцирні кліщі-орібатиди, які здебільшого є сапрофагами, живуть переважно у верхньому шарі ґрунту і підстилки будь-яких біоценозів. Часто ці тварини домінують серед інших ґрунтових безхребетних і за чисельністю, де вона може досягати до сотень тисяч особин на м², і за видовим різноманіттям, на цей час у світі нараховується понад 7 000 видів [1].

Завжди всі дослідження фауни на окремих етапах завершуються складанням зведених видових списків, або каталогів певних територій, особливо в сучасний час. Тому ми склали каталог частини зареєстрованих видів, а це є група нижчих орібатид заповідника "Розточчя" і його околиць.

Історія досліджень. Вивчення орібатид заповідника та прилеглих територій розпочалось у 1985 р. Основні результати цих досліджень наведено в різних публікаціях та монографії [2, 3, 5 й ін.].

Методика, матеріал. Ґрунтових кліщів орібатид з проб певного об'єму ґрунту і підстилки виділяють в модифікованих еклекторах Берлезе-Тульгрена, потім їх фіксують у рідині Фора Берлезе на предметних скельцях згідно зі загальноприйнятими методиками [1, ін.]. Визначали панцирні кліщі за допомогою мікроскопів, визначників і першоописів [4, ін.].